

MẶT TRẬN TỔ QUỐC VIỆT NAM CÁC CẤP

GIÁM SÁT BẦU CỬ ĐẠI BIỂU QUỐC HỘI KHÓA XIV VÀ

HỘI ĐỒNG NHÂN DÂN CÁC CẤP NHIỆM KỲ 2016 - 2021

NGUYỄN THANH BÌNH*

Nhà nước ta là Nhà nước của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân. Do vậy, mọi hoạt động tiến hành bầu cử đại biểu Quốc hội (ĐBQH), đại biểu của cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất, cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân và bầu cử Hội đồng nhân dân (HĐND) các cấp, đại biểu của cơ quan quyền lực nhà nước của nhân dân ở địa phương, phải chịu sự giám sát toàn diện của nhân dân. Nhân dân giám sát quá trình tổ chức thực hiện các cuộc bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND các cấp đảm bảo các thủ tục, trình tự tiến hành bầu cử thực sự dân chủ và đúng luật bằng cách tự mình giám sát và bằng cách thông qua Ủy ban Mặt trận Tổ quốc (MTTQ) Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội của mình.

Theo Hiến pháp năm 2013 và Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015, cử tri có các quyền giám sát sau: Giám sát việc lập danh sách cử tri xem mình có được ghi tên vào danh sách cử tri hay không - nếu là

công dân, có quyền bầu cử. Tại Hội nghị cử tri nơi công tác, cử tri giám sát bằng cách có quyền nêu ý kiến tín nhiệm hay không tín nhiệm đối với người được giới thiệu ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND của cơ quan, tổ chức, đơn vị bằng cách giơ tay hoặc bỏ phiếu kín do Hội nghị cử tri quyết định; tại Hội nghị cử tri nơi cư trú thường xuyên của người được giới thiệu ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND, cử tri giám sát bằng cách đối chiếu với tiêu chuẩn ĐBQH và đại biểu HĐND để nhận xét, bày tỏ sự tín nhiệm đối với người ứng cử bằng cách giơ tay hoặc bỏ phiếu kín theo quyết định của Hội nghị cử tri nơi cư trú; cử tri giám sát qua việc có quyền yêu cầu xác minh và trả lời các vụ việc ở nơi công tác và ở nơi cư trú đối với người ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND; là quyền của cử tri khiếu nại, tố cáo về người ứng cử, khiếu nại, kiến nghị về những sai sót trong việc lập danh sách những người ứng cử kể từ ngày công bố danh sách chính thức những

* Ban Dân chủ - Pháp luật, Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam.

người ứng cử; giám sát trong Hội nghị gặp gỡ, tiếp xúc giữa cử tri và người ứng cử để tiến hành vận động bầu cử bằng cách cử tri lắng nghe và suy nghĩ về chương trình hành động mà người ứng cử trình bày để quyết định xem sẽ bỏ phiếu cho ai; giám sát trực tiếp bằng cách cử tri chứng kiến việc kiểm tra hòm phiếu trước khi bỏ phiếu; bằng cách cử tri trực tiếp chứng kiến việc kiểm phiếu và bằng cách trong biên bản kết quả kiểm phiếu phải có chữ ký của cử tri thì mới hợp lệ v.v..

Việc Nhà nước ta thực hiện dân chủ ở cơ sở với phương châm “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra” cũng là những quy định hết sức quan trọng của pháp luật về quyền giám sát trực tiếp của cử tri, của nhân dân đối với mọi hoạt động bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND diễn ra ở cơ sở, nơi nhân dân đi bầu cử để bầu ra ĐBQH và đại biểu HĐND.

Căn cứ Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015; Nghị quyết liên tịch số 11/2016/NQLT/UBTVQH-CP-ĐCTUBTWMTTQVN ngày 01/2/2016 của Ủy ban Thường vụ Quốc hội (UBTVQH), Chính phủ và Đoàn Chủ tịch Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam hướng dẫn Quy trình hiệp thương giới thiệu người ứng cử ĐBQH khóa XIV, đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016-2021; Nghị quyết số 1134/2016/UBTVQH13 ngày 18/01/2016 của UBTVQH quy định chi tiết hướng dẫn về việc tổ chức hội nghị cử tri, việc giới thiệu người ứng cử đại biểu HĐND cấp xã ở thôn, tổ dân phố; việc hiệp thương, giới thiệu người ứng cử ĐBQH, đại biểu HĐND trong bầu cử bổ sung, MTTQ Việt Nam thực hiện quyền giám sát của nhân dân đối với bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND thông qua các việc giám sát sau:

Một là, giám sát việc thành lập và hoạt động của các tổ chức phụ trách bầu cử (nhất là ở địa phương) phải đảm bảo đúng pháp luật như: về cơ cấu, thành phần, số lượng thành viên các tổ chức phụ trách bầu cử, đảm

bảo có đại diện các tổ chức chính trị - xã hội tham gia các tổ chức phụ trách bầu cử. Theo quy định của Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015 thì đại diện Ủy ban MTTQ và một số tổ chức thành viên của Mặt trận được tham gia các tổ chức phụ trách bầu cử. Ở trung ương, đại diện Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam tham gia Hội đồng Bầu cử quốc gia với tư cách là Phó Chủ tịch. Ở các địa phương, Ủy ban MTTQ các cấp tham gia với vai trò là Phó Chủ tịch Ủy ban bầu cử, Phó trưởng Ban bầu cử và Tổ phó tổ bầu cử. Ban Thường trực Ủy ban MTTQ các cấp còn có quyền phối hợp với Thường trực HĐND và UBND cùng cấp để thành lập các tổ chức phụ trách bầu cử đó. Việc tham gia vào các tổ chức phụ trách bầu cử của đại diện Ủy ban MTTQ Việt Nam và một số tổ chức thành viên của Mặt trận sẽ là điều kiện thuận lợi để MTTQ thực hiện tốt hoạt động giám sát của mình trong cuộc bầu cử nói chung cũng như giám sát việc thành lập các tổ chức phụ trách bầu cử nói riêng.

Hai là, giám sát việc giới thiệu người ra ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND và thủ tục làm hồ sơ ứng cử; giám sát việc tổ chức lấy ý kiến cử tri nơi cư trú đối với người ứng cử. Cụ thể như: giám sát hoạt động của Ban lãnh đạo cơ quan, tổ chức, đơn vị dự kiến người ra ứng cử; giám sát việc tổ chức lấy ý kiến cử tri nơi công tác của người được cơ quan, tổ chức, đơn vị giới thiệu ứng cử ĐBQH; giám sát việc hướng dẫn thủ tục hoàn tất hồ sơ, thời hạn nộp hồ sơ (kể cả với những người tự ứng cử), việc chuyển hồ sơ; số lượng người giới thiệu ứng cử so với số lượng đại biểu được bầu; thành phần, số lượng cử tri lấy ý kiến ở nơi cư trú.

Ba là, giám sát việc lập danh sách cử tri, việc giải quyết khiếu nại, tố cáo về danh sách cử tri và việc niêm yết danh sách những người ứng cử; việc xóa tên người trong danh sách ứng cử ĐBQH, đại biểu HĐND các cấp. Đây là một hoạt động giám sát quan trọng và có kết quả của MTTQ các cấp như: giám sát

việc tính tuổi của cử tri sao cho đúng, đủ và chính xác; giám sát tư cách của cử tri có đảm bảo theo đúng quy định của pháp luật không; trường hợp nào được ghi tên hoặc không được ghi tên vào danh sách cử tri; việc niêm yết danh sách cử tri. Đối với danh sách những người ứng cử, phải đảm bảo danh sách người ứng cử được niêm yết là danh sách chính thức do Hội nghị hiệp thương lần thứ ba của Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam hoặc Ủy ban MTTQ cấp tỉnh chuyển đến; đảm bảo những người ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND các cấp đã có trong danh sách chính thức, nhưng trong thời gian Hội đồng bầu cử chưa công bố danh sách mà người ứng cử bị khởi tố về hình sự, phạm tội quả tang, bị mất năng lực hành vi dân sự, chết thì phải có đề nghị của Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam hoặc Ủy ban MTTQ cấp tỉnh thành phố trực thuộc trung ương xóa tên người đó trong danh sách niêm yết; đảm bảo trước thời điểm bắt đầu bỏ phiếu mà người ứng cử ĐBQH, đại biểu HĐND các cấp bị khởi tố về hình sự, phạm tội quả tang, bị mất năng lực hành vi dân sự hoặc bị chết theo xác định của cơ quan có thẩm quyền, phải bị xóa tên trong danh sách niêm yết.

Bốn là, giám sát việc vận động bầu cử, giám sát việc tiếp xúc giữa cử tri với người ứng cử vận động bầu cử. Cụ thể là: giám sát thành phần, số lượng cử tri, giám sát cách bố trí, sắp xếp nơi diễn ra hội nghị tiếp xúc cử tri, giám sát việc người ứng cử trình bày dự kiến chương trình hành động, ý kiến về thực hiện nhiệm vụ của người ĐBQH, đại biểu HĐND các cấp nếu trúng cử; giám sát việc vận động bầu cử bằng phương tiện thông tin đại chúng và tuyên truyền về bầu cử: bảo đảm đúng mục đích, yêu cầu vận động bầu cử cho người ứng cử; bảo đảm công bằng giữa những người ứng cử khi sử dụng các hình thức, nội dung và thời gian trong vận động bầu cử thông qua các phương tiện truyền hình, phát thanh, báo giấy; trách nhiệm của các cơ quan thông tin đại chúng

nơi diễn ra vận động bầu cử; trách nhiệm của cơ quan, tổ chức có người ứng cử đang vận động bầu cử bằng phương tiện thông tin đại chúng; trách nhiệm của người ứng cử; tình hình chung về tuyên truyền công tác bầu cử ở địa phương.

Năm là, giám sát trình tự bầu cử, thể thức bỏ phiếu trong ngày bầu cử như: giám sát việc lập Thẻ cử tri có đúng mẫu quy định không, việc bố trí khu vực bỏ phiếu ra sao. Đặc biệt là giám sát các công việc trong ngày bầu cử như: việc bỏ phiếu của cử tri có đúng pháp luật không (tránh tính trạng bầu thay, bầu hộ người khác...); việc mở hòm phiếu và kiểm phiếu, việc ghi biên bản kiểm phiếu và kết quả bầu cử v.v..

Qua giám sát, nếu MTTQ phát hiện thấy có những sai sót, lệch lạc trong các hoạt động trên thì kiến nghị với cơ quan nhà nước có thẩm quyền để điều chỉnh cho phù hợp với pháp luật bầu cử. MTTQ không tự ý xử lý vấn đề không thuộc thẩm quyền và chức năng của mình.

Về hình thức giám sát, trên cơ sở quy định của pháp luật, MTTQ các cấp có thể phối hợp với các tổ chức phụ trách bầu cử để cùng giám sát hoặc chủ động trong các hoạt động của mình để thực hiện nhiệm vụ giám sát. Có thể thông qua các hình thức giám sát trực tiếp như: qua việc tổ chức các hội nghị hiệp thương, hội nghị cử tri nơi cư trú, hội nghị gặp gỡ tiếp xúc giữa ứng cử viên với cử tri để vận động bầu cử; hay qua các hình thức gián tiếp như: tiếp dân và xử lý đơn thư khiếu nại của công dân, phản ánh ý kiến, tâm tư, nguyện vọng của nhân dân; tuyên truyền, vận động cử tri thực hiện quyền bầu cử, thông qua các phương tiện thông tin đại chúng, thông qua hoạt động của các tổ chức phụ trách bầu cử, và các hình thức phù hợp khác.

Trong các cuộc bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND, hoạt động giám sát bầu cử đều được MTTQ các cấp quan tâm và chú trọng thực hiện. Ở trung ương, ngoài việc ban hành

văn bản hướng dẫn về công tác Mặt trận giám sát bầu cử; Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam còn cử nhiều đoàn công tác đến hầu hết các tỉnh, thành phố trong cả nước để vừa hướng dẫn, kiểm tra vừa theo dõi, giám sát các giai đoạn bầu cử; đồng thời, còn cử đại diện tham gia các đoàn đi giám sát bầu cử của UBND, Hội đồng Bầu cử quốc gia.

Ở các địa phương, Ban Thường trực Ủy ban MTTQ các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương đã ban hành các kế hoạch hoặc văn bản hướng dẫn Ủy ban MTTQ cấp huyện, cấp xã thực hiện công tác giám sát của MTTQ trong cuộc bầu cử; nhiều nơi đã tổ chức hội nghị tập huấn, quán triệt công tác này cho cán bộ Mặt trận cơ sở và Ban Thanh tra nhân dân cấp xã nhằm phát huy vai trò của các tổ chức này để giám sát chặt chẽ các giai đoạn trong cuộc bầu cử. Ủy ban MTTQ các tỉnh, thành còn phối hợp chặt chẽ với Ủy ban bầu cử và các tổ chức thành viên để thành lập các đoàn đi giám sát tất cả các khâu trong cuộc bầu cử từ cấp huyện tới tận cơ sở; hoặc tự mình đi kiểm tra, chỉ đạo và giám sát Ủy ban MTTQ cấp dưới thực hiện các nhiệm vụ của MTTQ trong bầu cử. Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ giám sát cuộc bầu cử, MTTQ ở nhiều nơi đã kịp thời phát hiện được những sai sót ở một số công đoạn trong quá trình bầu cử, như: hồ sơ ứng cử chưa đúng luật, phiếu bầu, danh sách cử tri không đóng dấu của Ủy ban nhân dân xã, cử tri đi bầu hộ v.v.. và đã nhanh chóng đề xuất với các tổ chức phụ trách bầu cử để xử lý kịp thời; góp phần để cuộc bầu cử diễn ra an toàn và đúng luật.

Để thực hiện tốt việc giám sát bầu cử, MTTQ các cấp đã dựa vào dân, lắng nghe ý kiến của dân, phát huy thế mạnh của tai, mắt nhân dân, của các thành viên Ban Thanh tra

nhân dân, Ban Giám sát đầu tư của cộng đồng và phối hợp với các tổ chức thành viên của Mặt trận trong việc xử lý kịp thời những vấn đề nảy sinh theo chức năng, quyền hạn của mình.

Đối với cuộc bầu cử ĐBQH khóa XIV và bầu cử đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016-2021 lần này¹, MTTQ Việt Nam các cấp cần phấn đấu hoàn thành tốt các bước của quy trình hiệp thương lựa chọn, giới thiệu người ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND ở trung ương và địa phương, tích cực vận động nhân dân thực hiện dân chủ ở cơ sở và giám sát chặt chẽ các bước tiến hành quy trình hiệp thương lựa chọn, giới thiệu người ứng cử ĐBQH và đại biểu HĐND. MTTQ Việt Nam các cấp cũng cần tập trung làm tốt các công việc quan trọng khác của cuộc bầu cử, đặc biệt là công tác giám sát bầu cử và vận động nhân dân trực tiếp giám sát bầu cử, góp phần quan trọng làm cho cuộc bầu cử tiến hành dân chủ, đúng luật, an toàn, tiết kiệm và thắng lợi cho đến lúc công bố danh sách những người trúng cử ĐBQH khóa XIV và đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016-2021.

MTTQ Việt Nam các cấp trong cuộc bầu cử ĐBQH khóa XIV và bầu cử đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016-2021 lần này cần quán triệt thêm một số lưu ý về thực hiện giám sát sau:

Một là, trong quá trình giám sát, đề nghị chú ý giám sát việc thực hiện quy định về tỷ lệ số lượng người ứng cử là dân tộc thiểu số, phụ nữ (khoản 2, khoản 3 Điều 8 Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015); chú ý việc lập danh sách cử tri đối với công dân Việt Nam ở nước ngoài trở về Việt Nam trong khoảng thời gian từ sau khi danh sách

(Xem tiếp trang 14)

¹ Ngày bầu cử ĐBQH khóa XIV và đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016 - 2021 là Chủ nhật 22/5/2016.

người từ đủ 14 đến dưới 16 tuổi phạm tội rất nghiêm trọng do cố ý.

5. Chế định tha tù trước thời hạn có điều kiện

Chế định tha tù trước thời hạn có điều kiện là chế định mới và lần đầu tiên được quy định riêng đối với người chưa thành niên phạm tội tại Điều 106 BLHS năm 2015. Qua phân tích các quy phạm, chúng tôi nhận thấy điểm cơ bản của điều này là quy định người chưa thành niên phạm tội chỉ được hưởng chế định nhân đạo này khi đáp ứng đầy đủ tất cả 4 điều kiện cụ thể tại các điểm a, b, c, d của khoản 1, cụ thể là: (a) Phạm tội lần đầu; (b) Có nhiều tiến bộ, có ý thức cải tạo tốt; (c) Đã chấp hành được 1/3 thời hạn phạt tù và (d) Có nơi cư trú rõ ràng. Ngoài ra, tại khoản 2 điều này ghi nhận quy phạm mang tính viện dẫn rằng “việc thực hiện tha tù

trước thời hạn có điều kiện được thực hiện theo quy định tại các khoản 3, 4 và 5 Điều 66 Bộ luật này.

6. Chế định xóa án tích

Chế định xóa án tích đối với người chưa thành niên phạm tội được quy định tại Điều 107 BLHS năm 2015. Việc phân tích các quy phạm tại điều này cho thấy 2 điểm mới, lần đầu tiên quy định các điều kiện cụ thể để: (i) Người chưa thành niên dưới 18 tuổi bị kết án được coi là không có án tích nếu thuộc các trường hợp được quy định tại các điểm a và b khoản 1 và (ii) người chưa thành niên từ đủ 16 đến dưới 18 tuổi bị kết án được đương nhiên xóa án tích nếu trong thời hạn 03 năm tính từ khi chấp hành xong hình phạt chính hoặc từ khi hết thời hiệu thi hành bản án mà người đó không thực hiện hành vi phạm tội mới được quy định tại khoản 2 ■

MẶT TRẬN TỔ QUỐC VIỆT NAM ...

(Tiếp theo trang 6)

cử tri đã được niêm yết đến trước thời điểm bắt đầu bỏ phiếu 24 giờ (khoản 4 Điều 29 Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015) và cử tri là người đang bị tạm giam, tạm giữ, người đang chấp hành biện pháp đưa vào cơ sở giáo dục bắt buộc, cơ sở cai nghiện bắt buộc (khoản 5 Điều 29 Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND năm 2015).

Hai là, kết thúc cuộc bầu cử, Ban Thường trực Ủy ban MTTQ các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương gửi báo cáo hoạt động giám sát bầu cử về Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam (trước ngày 10/6/2016).

Ba là, Ban Thường trực Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam sẽ tổ chức các đoàn giám sát việc thực hiện công tác bầu cử tại một số địa phương (theo kế hoạch gửi các địa phương).

Bốn là, trong quá trình giám sát bầu cử, nếu phát hiện việc vi phạm pháp luật về bầu cử, có thể gây ảnh hưởng xấu đến việc tổ chức và kết quả bầu cử thì thông báo kịp thời lên Ủy ban Trung ương MTTQ Việt Nam.

Với cơ chế giám sát toàn diện đối với mọi hoạt động tiên hành bầu cử của nhân dân và của MTTQ Việt Nam như vậy, quá trình tổ chức thực hiện cuộc bầu cử ĐBQH khóa XIV và đại biểu HĐND các cấp nhiệm kỳ 2016-2021 đảm bảo được các thủ tục, trình tự tiên hành bầu cử thực sự dân chủ và đúng luật để bầu ra những ĐBQH và đại biểu HĐND xứng đáng, đúng tiêu chuẩn, đủ cơ cấu, thành phần, số lượng đại diện cho khối đại đoàn kết toàn dân, gánh vác trọng trách nặng nề của một Quốc hội và của các cấp HĐND các cấp trên toàn quốc trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh ■